

KIBRIS SORUNUNUN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. A. Fusun ARSAVA*

Güney Kıbrıs Rum yönetimi 4 Temmuz 1990'da Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı. Bu başvuru ile birlikte, başvurunun hangi devlet adına yapıldığı, dolayısıyla 1960 yılında kurulan Kıbrıs devletinin mevcudiyetinin devam edip etmediği tartışmaları gündeme geldi. 1960 yılında uluslararası camiaya bağımsız bir devlet olarak katılan Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluş yıllarındaki koşullar itibariyle uluslararası ve ulusal uzlaşya istinaden ortaya çıkmış bir devlettir¹.

Kıbrıs sorunu uluslararası barışı tehdit eden bir konu² olarak o dönemde bir taraftan sömürgeci devlet olarak İngiltere'yi, diğer taraftan Lozan anlaşması ile bırakılmış, Türk toplumunun yaşadığı bir toprak olarak Türkiye'yi (bknz. Lozan anl. 16. md.) ve Rum toplumunun yaşadığı bir toprak olarak Yunanistan'ı ilgilendirmekteydi. Uluslararası barışı tehdit eden soruna taraf olan söz konusu devletler 1959-1960 da Zürih ve Londra'da bir araya gelerek yaptıkları anlaşma³ ile adanın taraf devletlerden birinin egemenliğinde kalması veya bölünmesi yahut bir devlete katılması yerine bağımsız bir devlet olarak uluslararası camiaya katılmasını ve bu katılmanın koşullarını kabul ettiler⁴.

Zürih ve Londra anlaşmasında ortaya konulan bu koşullar, anlaşmalar ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından nihai anlaşmalarda kabul edildi ve Garanti anlaşmasında somutlaştırıldı. İngiltere, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin taraf olduğu Garanti anlaşması uluslararası uzlaşının sonucu olarak Kıbrıs devletinin bağımsızlığını,

* A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Öğretim Üyesi.

¹Uzlaşya sonucu ortaya çıkmış devlet örnekleri için bkz: A. Verdross, *Völkerrecht*, Wien 1959, s. 125 vd.

²Kıbrıs uluslararası barışı tehdit eden bir konu olarak 1954 yılından itibaren 1955, 1956, 1957 ve 1958'de BM Genel Kurulu'nun gündeminde yer almıştır.

³Anlaşma metni için bkz: L. Dischler, *Die Zypernfrage*, Frankfurt a. M., Berlin 1960.

⁴P. Tzermias, "Die Entstehung der Republik Zypern", bkz: *Jahrbuch des öffentlichen Rechts*, Bd. 9 (1960), s. 252.

ülkesel bütünlüğünü ve güvenliğini garanti konusu olarak teminat altına alırken, ulusal uzlaşının ifadesi olarak anayasanın temel hükümlerini teminat altına almıştır. Garanti konularının yer aldığı 2. madde bu çerçevede Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir devlet ile siyasi ve ekonomik birliğe girmesini yasaklarken, aynı paralelde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir başka devlete katılmasını ve taksimini de yasaklamıştır.

Kıbrıs sorunu Kıbrıs Anayasası'nın temel hükümlerinin ihlali nedeniyle 1963 yılında yeniden uluslararası platforma gelmiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti anayasası ulusal uzlaşığı, sayısal verilerden uzak bir anlayış içinde, her iki ulusal grubun genel iradeyi birlikte belirleme hakkını kabul ederek ve bunları değiştirilmesi mümkün olmayan temel (fundamental) hükümler olarak ilan ederek sağlamıştır⁵.

Anayasanın temel hükümleri içinde mütalaa edilmesi nedeniyle Garanti anlaşmasının teminatı kapsamına giren Türk toplumunun birlikte belirleme hakkının ihlali bir taraftan ulusal barışı, diğer taraftan da uluslararası barışı bozmuştur. Heterojen karakterli toplumlarda birlikte belirleme hakkı toplumsal uzlaşının önkoşuludur. Zürih-Londra görüşmelerinde de radikal olarak selfdetermination iddialarının dikkate alınması halinde bütünlüğün korunamayacağı anlaşılmıştır. Bütünlüğün ve birliğin korunması adına bir uzlaşığı sağlanmış, ulusal grupların hepsine büyüklüklerinden bağımsız olarak anlaşmalarda genel iradeye katılma olanağı yaratılmıştır. Çok uluslu yapılarda birbirine ters düşen selfdetermination iddiaları uzlaşırıldığı nispette devletlerin varlığı temin edilir. Bu nedenle Zürih-Londra anlaşmasında ulusal bir devlet değil, iki uluslu bir devlet yaratma amacı kabul görmüştür⁶.

Heterojen toplumlarda genel iradenin sadece çoğunluk tarafından belirlenmesi, sayısal olarak azınlıkta olan ulusal grubun saf dışı edilmesi, çok uluslu toplumları parçalanmaya götürür⁷. Çok uluslu bir insan topluluğuna ortak yaşam bilinci çoğunluk prensibine istinaden kazandırılmaz. Demokrasinin temel prensibi olan çoğunluk prensibi, çok uluslu toplumlarda genel iradenin belirlenmesinde şans eşitliğini sağlayamaması nedeniyle farklı unsurları birleştirici değil, bölücü sonuçlar doğurur. İşte bu nedenle Kıbrıs Cumhuriyeti anayasası her iki ulusal grubun genel iradeye nisbi anlamda katılımını, bu şekilde ortak yaşam çıkarlarının korunmasını kabul etmiştir. Adada Rumların çoğunluğu teşkil etmesi nedeniyle, Türk toplumunun birlikte belirleme hakkının Rum toplumunun selfdetermination hakkını ihlal ettiği iddiası, çok uluslu devlet anlayışından ulusal devlet anlayışına yeniden dönüşür. Oysa Garanti anlaşması

⁵Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin temel yapısını oluşturan hususlar anlaşmada 27 maddede düzenlenmiştir. Bkz: Doc. A Zürih-Londra anlaşması.

⁶H. Wilhelmy, Zypern. Bkz: Handwörterbuch des Sozialwissenschaften, Bd. 12 (1965), s. 506.

⁷T. Fleiner, Die Kleinstaaten in den Staatenverbindungen des 20. Jahrhunderts, Zürich 1966, s. 299; T. B. Balta, "Das Selbstbestimmungsrecht der Bevölkerung ethnisch inhomogener Gebiete", bkz: Ausgewählte Gegenwartsfragen zum Problem der Verwirklichung des Selbstbestimmungsrechts der Völker, Bd. II München 1964/65 s. 17 vd.

Kıbrıs Cumhuriyeti devletine bu anlamda bir anayasa muhtariyeti tanımamıştır⁸. Tamamen tersine devletin selfdetermination hakkına getirilen sınırlama ulusal grup haklarının teminatı olarak kabul edilmiştir⁹. Normal koşullarda bir devletin selfdetermination hakkının sınırlanması halkının selfdetermination hakkının sınırlanması sonucunu verirken, homojen insan topluluğu olmayan devletlerde devletin selfdetermination hakkının sınırlanması bir ulusal grubun yahut halkın selfdetermination hakkının teminatı olmaktadır. Kıbrıs örneğinde de devletin selfdetermination hakkının sınırlanması ulusal gruplar arasında denge yaratılmasının bir teminatı olmuştur. Garanti anlaşmasının ve bu paralelde anayasanın iradesi, devletin bir ulusal grubun çıkarlarının temsilcisi olmasının engellenmesidir. Rum toplumunun, daha sonra Rum yönetiminin kendi iradesini Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin iradesi olarak geçerli kılma iddiası Garanti anlaşmasının ve anayasanın esasen engellemek istediği husustur.

Türk toplumunun birlikte belirleme hakkı dışında, Rum toplumunun selfdetermination hakkına ters düştüğünü iddia ettiği diğer hususlar Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyini 1963 yılında uzun süre meşgul etmiştir¹⁰. Konu Güvenlik Konseyine Garanti anlaşmasının hükümsüzlüğüne karar verme talebi ile getirilmiştir. Ancak bir anlaşma yine anlaşmanın taraflarınca ortadan kaldırılabılır yahut değiştirilebilir. Kaldı ki Garanti anlaşması sürekli bir karaktere sahiptir; tek taraflı olarak da anlaşmanın feshi mümkün değildir¹¹. Anlaşmada ayrıca anlaşmayı sona erdiren sebepler yer almamaktadır¹². Güvenlik Konseyi bu prensipten hareketle, Garanti anlaşmasının geçerliliğine ve sorunun barışçı yöntemlerle çözümlenmesine ve bir BM barış gücünün Kıbrıs'a gönderilmesine karar vermiştir¹³. 1960 Garanti Anlaşması anlaşmada garantör olarak yer alan devletler arasında dengelerin kurulduğu bir anlaşmadır. Bu anlaşma bizatihi Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin çıkarlarının korunması yanısıra garantör devletlerin uluslararası çıkarlarını uzlaştıran bir anlaşmadır. Garanti anlaşmasının hükümlerinin anayasanın temel hükümleri olarak kabul edilmesi nedeniyle, Garanti anlaşmasının ihlali sadece bir uluslararası hukuk ihlali olarak ortaya çıkmamakta aynı zamanda bir anayasa ihlali olarak ortaya çıkmaktadır. Garanti anlaşması garanti objelerini sadece 3. devletlere karşı değil, Kıbrıs cumhuriyeti devletinin kendisine karşı koruma altına almıştır. Bu nedenle garantör devletlerin yaratılan hukuk düzeninin Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından ihlal edildiği nispette müdahale hakkı doğmaktadır¹⁴.

⁸P. Tzermias, "Die Verfassung der Reuplik Zypern", bkz: *Jahrbuch des öffentlichen Rechts*, Bd. 10 (1961), s. 485-525.

⁹P. Tzermias, "Die Entstehung der Reuplik Zypern", bkz: *Jahrbuch des öffentlichen Rechts*, Bd. 9 (1960), s. 245-295.

¹⁰Konu BM Güvenlik Konseyi'ne ilk kez 27.12.1963'de gelmiştir. Bkz: O. Leichter, "Zypernkrise vor den Vereinten Nationen", bkz: *Zeitschrift für VN und ihre Sonderorganisationen*, (April 1964), s. 41 vd.; C. Heinze, "Zypern, eine Aufgabe für Athen und Ankara", *Aussenpolitik*, (Oktober 1966), s. 624-635.

¹¹H. Zietschmann, *Die völkerrechtliche Garantie seit den Locarno-Vertraegen*, Berlin 1938, s. 7.

¹²N. Karagil, *Kıbrıs Meselesi Üzerinde Son Konuşmalar ve Yankılar*, İstanbul 1964, s. 117.

¹³UN Doc. S/5575 (1964).

¹⁴Bir devletin kendi yurttaşlarına nasıl muamele ettiği hususu artık ulusal yetki alanında kalmamaktadır. İnsani müdahale günümüzde bu çerçevede ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin

Kıbrıs devletinin iradesine ters düşen bir müdahalenin BM anlaşmasının kuvvet kullanmayı yasaklayan 2. madde 4. fıkrasına ters düştüğü, Garanti anlaşmasında öngörülen bu düzenlemenin BM anlaşmasının 103. maddesi ışığında hüküm ve sonuç doğuramayacağı iddiasına, Uluslararası Hukukun ağırlıklı olarak esnek hukuk (dispositiv) normlarından oluştuğu ve devletleri kendi iradesi ile (anlaşmalarla) egemenliklerine sınırlamalar yapabildikleri yanıtı verilmektedir.

Meşru olmayan bir müdahalede ayırıcı özellik karşı iradedir. "Karşı irade" Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti'nin Garanti anlaşmasında bir taraf olduğu gerçeği karşısında iddia edilemez. BM anlaşması BM'e üye olan devletlerin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı kuvvet kullanılmasını ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmayı yasaklamıştır. Kıbrıs Garanti anlaşması tamamen aynı paralelde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünü, bağımsızlığını temin etmek amacı ile bir müdahale hakkı kabul etmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü koruma amacı ile, bu amaca matuf araç (müdahale) arasında tenakuz değil, paralellik vardır.

Bir devletin bağımsızlığının garanti edilmesi 1960 Garanti Anlaşmasına özgü bir model değildir. Konu Milletler Cemiyeti döneminde Alman-Avusturya Gümrük Birliği projesi nedeniyle 1931'de Sürekli Adalet Divanı'nın gündemine gelmiştir. Sürekli Adalet Divanı verdiği istişari mütalaa ile oluşturulacak gümrük birliğinin Avusturya devletinin bağımsızlığını garanti eden 1919 tarihli St. Germain ve 1922 tarihli Cenevre protokolüne ters düşüp düşmediğini ortaya koymuştur¹⁵.

Bağımsızlığın hukuki ve siyasi boyutu prensip olarak bir arada mütalaa edilmemektedir¹⁶. Ekonomik bir anlaşma devletin uluslararası hukuk statüsünde değişiklik yaratmaz; siyasi bağımsızlık fiili güç ilişkisini ifade eder. Çağdaş Uluslararası Hukuk egemenliğin bölünebileceğini kabul etmektedir. Hukuki ve siyasi bağımsızlığın bir arada bulunmaması mümkündür. Bir devlet iç egemenliğe sahip iken, dış egemenliğe sahip olmayabilir. Siyasi bağımsızlık, egemenlik için artık bir ölçü değildir. Bugün egemen olarak nitelenen birçok devletin siyasi bağımsızlığı yoktur¹⁷. Uluslararası Hukuk günümüzde bağımsızlığın siyasi bağımsızlık sınırlamalarına rağmen özünde devam edebileceğini kabul etmektedir. Ancak bir Avusturya yahut Kıbrıs örneğinde

1974 yılında yapmış olduğu müdahalenin Garanti anlaşmasında yer alan dayanağı dışında soydaşlarının insan hakları ihlallerine son verilmesi gerekçesine de dayandırılması mümkündür. Bkz: U. Denecke, *Die humanitaere Intervention und ihr Verhaeltnis zum Rechtsschutzsystem der europaeischen Menschenrechtskonvention*, Würzburg 1972, s. 66; L. Blesinger, *Die sogenannte vereinbarte und erbetene Intervention*, Bonn 1966, s. 128 vd.

¹⁵Bkz: PCIJ Series, A/B, Nr. 41.; Çekoslovakya ve Fransa, Cenevre protokolünün St. Germain anlaşmasından farklı olarak Avusturya'nın siyasi bağımsızlığını da garanti altına aldığını, bağımsızlığın korunması mükellefiyetinin, siyasi ve ekonomik bağımsızlığı sınırlayan özel anlaşma ilişkilerine girmemeyi gerektirdiğini iddia etmiştir. Bu yaklaşıma göre fiili bağımsızlığın ihlali Cenevre protokolüne ters düşmektedir. Bkz.: Archiv der Gegenwart 1931/32, s. 18 c.

¹⁶D. W. Gunst, *Der Begriff der Souveranität im modernen Völkerrecht*, Berlin 1953, s. 114 vd.; H. G. Koppensteiner, *Die europäische Integration und das Souveranitätsproblem*, Baden-Baden, Bonn 1959, s. 49.

¹⁷G. Dahm, *Völkerrecht Bd. I*, s. 155 vd., Stuttgart 1958.

görüldüğü gibi, hukuki bağımsızlığın korunması mükellefiyetinin, tamamen veya kısmen siyasi veya ekonomik bir birliğe katılmama mükellefiyeti ile teminat altına alınması mümkündür¹⁸. Kıbrıs Garanti anlaşması Avusturya ile zamanında yapılan Cenevre protokolünde olduğu gibi, hukuki bağımsızlığı siyasi bağımsızlıkla temin etmek istemiştir. Garanti anlaşmasında diğer bir ifadeyle siyasi bağımlılığın hukuki bağımsızlığın ortadan kalkmasına neden olabileceği varsayılmıştır.

Siyasi bağımsızlığı sınırlayan anlaşmaların hukuki bağımsızlığı ihlal edip etmediği hususu da tartışma konusu olmuştur¹⁹. Çağdaş Uluslararası Hukukta hukuki bağımsızlığı negatif garanti ile, diğer bir ifade ile siyasi yahut ekonomik bir birliğe katılma yasağı ile teminat altına alma geleneği bulunmaktadır. Benzer hükümler 1955 yılında Avusturya ile akdedilen anlaşmada da bulunmaktadır²⁰. Çağdaş Uluslararası Hukuk, Uluslararası Hukuktan bağımsız olmayı değil, başka devletlerin iradesiden bağımsız olmayı bağımsızlık kriteri olarak kabul etmektedir. Garanti anlaşması ile üstlenilen egemenlik sınırlaması uluslararası barış adına kabul edilmiştir. Kıbrıs'ın tarafsız devlet modeli, Kıbrıs'ı siyasi gerilimlerden uzak tutma isteği sonucu doğmuştur.

İttifak anlaşması da Garanti anlaşmasını tamamlar bir şekilde Kıbrıs'ın bağımsızlık ve toprak bütünlüğünün korunmasına matuf olarak kolektif bir işbirliğini öngörmektedir. Garanti anlaşmasında garanti objeleri olarak karşımıza çıkan hususlar bu kez İttifak anlaşmasında karşımıza çıkmaktadır. Bu durum iki anlaşmanın birbirine bağlılığını ortaya koymaktadır. İttifak anlaşması sadece Kıbrıs lehine olarak, onun bağımsızlığının veya toprak bütünlüğünün doğrudan veya dolaylı olarak saldırıya uğramasına karşı akit taraflara yükümlülük getirmektedir (İngiltere İttifak anlaşmasına taraf değildir). Anlaşma karşılıklılık esasına istinat etmemektedir.

Savunma nitelikli bir anlaşma olarak ittifak anlaşması BM anlaşmasının hem yasal savunma ile ilgili 51. maddesinin hem de bölgesel savunma örgütleriyle ilgili 53. maddesinin özelliklerini taşımaktadır²¹.

Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin iç selfdetermination hakkının sınırlandırılması, ulusal gruplar arasında dengeyi (ulusal grup çatışmalarını önlemek için) temin için bulunan bir formülken, Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin dış selfdetermination hakkının sınırlandırılması, garantör devletlerin çıkarlarının bağdaştırılması için bulunan bir formüldür²².

¹⁸Sürekli Adalet Divanı, Cenevre protokolünün hukuki bağımsızlığı siyasi bağımsızlık mükellefiyeti ile teminat altına aldığı şeklinde bir görüş oluşturmuştur. Avusturya ve Almanya arasında Gümrük Birliği projesinden bu görüşün verilmesinden önce vazgeçilmiştir.

¹⁹P. Tzermias, "Der neue Status Zyperns", Archiv des öffentlichen Rechts, Bd. 84 (1959), s. 459-489.

²⁰G. Ott, Die internationale Stellung Österreichs vor und nach dem Staatsvertrag, Würzburg 1970, s. 100.

²¹İttifak anlaşmaları organize işbirliği olmaması nedeniyle prensip olarak organlar oluşturmaz. Ancak Kıbrıs örneğinde tavsiye ve danışma niteliğinde karar veren organlar kurulmuştur.

²²Bkz: A. Fusun Beşler (Arsava), Die völkerrechtliche Lage Zyperns unter besonderer Berücksichtigung des Selbstbestimmungsrechts, s. 53 vd., s.

Zürih-Londra anlaşmasında Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin iç ve dış selfdetermination hakkına getirilen sınırlama Birleşmiş Milletler anlaşmasında dekolonizasyon için özel bir prosedür öngörülmemiş olması nedeniyle uluslararası Hukuka uygun kabul edilmektedir. Kıbrıs, sömürgeci devletin ve soruna taraf olan diğer devletlerin öngörmüş olduğu koşullarla uluslararası camiaya bir devlet olarak katılmıştır²³.

Barış içinde birlikte yaşama prensibi adına Kıbrıs için bulunan formül, Kıbrıs Rum toplumunun Türk toplumunun birlikte belirleme hakkını reddetmesi ile işlerliğini yitirmiştir. Birlikte belirleme hakkı bu formül içinde, Kıbrıs devletinin kendine özgü, orjinal bir insan topluluğu olmaması, diğer bir ifade ile Kıbrıs devletinin insan topluluğunun başka devletlerin insan topluluklarının parçalarından oluşturulması nedeniyle tartışılmaz bir önemi ve önceliği bulunmaktaydı. Farklı insan toplumlarından devleti oluşturan bir insan topluluğu yaratılmasında birlikte belirleme hakkında katalizör bir rol beklenir²⁴. Devleti oluşturan insan topluluğunu oluşturan unsurlar objektif ölçüler itibariyle farklılıklar gösterebilir. Önemli olan subjektif unsur yaratılması, farklı insan toplumları arasında aynı devlete aidiyet bağının kurulması, bu farklı unsurların aynı gemide yolculuk eden yolcular gibi kendilerini hissedip bir kader topluluğu oluşturmasıdır. İşte bu oluşumu sağlayan araç birlikte belirleme hakkıdır; "one man one vote" prensibi değil, "one community one vote" prensibi beraberliği sağlayacaktır.

Rum toplumu ulusal devlet anlayışını bertaraf eden anlaşmalara ve anayasaya ters olarak yeniden ulusal devlet yaratma girişimine başlamış, genel iradenin hakim toplum olarak Rumlar tarafından belirleneceğini ve Türk toplumunun en fazlasından azınlık olarak mütalaa edilebileceğini iddia etmiştir. Birleştirici bir unsur olan birlikte belirleme hakkının terkedilmesi, çoğunluk prensibinin benimsenmesi, iki uluslu bir devletin ulusal bir devlete dönüştürülmesi sonucunu doğurur²⁵. Çoğunluk prensibi bir toprağın, özellikle heterojen karakterli bir insan topluluğunun ikamet ettiği toprağın kaderinin tayininde tek başına dikkate alınması gerekli bir faktör değildir²⁶. Stratejik noktai nazar, tarihsel bağlar, birlikteliği koruma iradesi çoğu kez çoğunluk prensibini uygulama dışı bırakır. Kıbrıs Türk toplumu sadece sayısal verilerden hareket ederek 400 yılı aşkın bir süredir yaşadığı, vatani olan topraklarda azınlık statüsünü kabul etmekte midir?

62; L. Blesinger, *Die sogenannte vereinharte und erbetene Intervention*, Bonn 1966, s. 262; M. Woodhouse, "Das Zypernproblem und die Abkommen von 1959", *Europa Archiv* 3 (1969), s. 74 vd.

²³ Selfdetermination hakkı devlete karşı yöneltilen bir iddidir. Halkın iradesi ve devletin iradesi koloni toplumlarında birbirine ters düşer. Selfdetermination hakkını bu anlamda Kıbrıs halkı 1960 yılında İngiltere'ye karşı ortak olarak kullanmıştır. Bkz.: P. Fahrni, *Die Assoziation von Staaten mit anderen Staaten*, Zürich 1967, s. 35.

²⁴ C. Heinze, "Zypern, eine Aufgabe für Athen und Ankara," *Aussenpolitik*, (Oktober 1966), s. 629.

²⁵ J. Gaitanides, "Immer wieder Zypern" bkg: *Zeitschrift für die VN und ihre Sonderorganisationen* (Dezember 1967) s. 555-556 makalesinde daha o tarihlerde Kıbrıs Rumlarının Yunanistan'a katılmak yerine adada ulusal bir devlet istediklerine işaret etmiştir.

²⁶ Stratejik noktai nazar örneğin, Batı-Trakya, Aaland adaları, Güney Tirol sorununda ön plana çıkmıştır. Örnekler için bkz.: H. Raschhofer, *Selbstbestimmungsrecht und Völkerbund*, Köln, 1969, s. 42.

Kıbrıs Rum toplumu kendini Kıbrıs'ta ne ölçüde anavatanında kabul ediyorsa, Kıbrıs Türk topyumu da anavatanındadır. O topluluğu oluşturan insanların sayısı değil, topluluğun niteliği önemlidir. Sayısal azınlık olmak, nitelikte "minus" statüyü beraberinde getirmez.

Azınlık statüsü insan hakları tabiatlıdır; bireysel haklar temin eder. Azınlık kendi özelliklerinin temini ile ilgilenir; genelde çoğunluğun yönetimini kabul eder²⁷. Oysa ulusal grup statüsü ulusal grubun genel iradeye katılımını sağlar. Zira ulusal grup kendini geçerli kılma iddiasındadır. Bu iddialar birlikte belirleme hakkı ile bağdaştırılır. Tüm ulusal grupların aynı iddiayı (geçerli olma) ileri sürdüğü bir ortamda devletin birliği adına ulusal grup statüsü en iyi çözümdür. Ulusal grup statüsü, ulusal grubun kimliğini korumasına ve geliştirmesine matuftur. 1960 Kıbrıs anayasası bu paralelde ulusal grupların genel iradeye nispi katılımını kabul etmek yanısıra, her bir ulusal grubun kendi tüzel kişiliği olan özerk bir yönetim biçiminde örgütlenmesini de kabul etmiştir²⁸.

Bu özerk yönetim coğrafi esasa göre değil, kişisel özelliklere göre kabul edilmiştir. Özerk yönetim yasama, yürütme ve yargı alanında karşımıza çıkmaktadır. Bu alanlarda devlet yetkileri özerk yönetime delege edilmiştir²⁹.

Kıbrıs Türk toplumunun anayasada öngörülen ve Garanti anlaşmasında teminat altına alınan (anayasanın fundamental hükümleri çerçevesinde) birlikte belirleme hakkından soyutlanması, onların bir federal devlet oluşturulması beklentisiyle selfdetermination hakkına istinaden önce bir Kıbrıs Türk Federe devletinin ilanına³⁰, arkasından 1983'de bağımsız Kuzey Kıbrıs Türk Devleti'nin ilanına zemin hazırlamıştır³¹.

Selfdetermination hakkı egemen ve bağımsız bir devleti parçalamak için kullanılamaz. Ancak BM genel kurulunun 1970 tarih ve 2625 (XXV) sayılı kararında belirtildiği gibi insan haklarına saygılı, genel iradede tüm halkın hakça temsilini temin eden bir devleti yıkmak veya parçalamak için kullanılamayan bu hak, bu ilkeleri çiğneyen

²⁷ H. Wilhelm, *Minderheitenfrage/Völkerrecht/Europa: Grundsätzliche Minderheitenfragen und Minderheitenfragen in Europe*, Dokumentarische Berichte und Chronik für Unterricht und Studium, München 1977, s. 84-107.

²⁸ Ulusal muhtariyet din, kültür, eğitim, okul, kişisel statü, spor dernekleri, hayır kurumları, kooperatifçilik, kredi kurumları alanlarını kapsamaktadır. Ulusal muhtariyet alanlarında ulusal grupların kendilerini etnik olarak bağlı hissettikleri devletlerle işbirliği yapabilmesi kabul edilmiştir.

²⁹ Türk toplumunun genel iradeye katılımı engellendiği gibi, ulusal özerk yönetimi oluşturması da engellenmiştir. Bkz: A. Fusun Beşler (Arsava), a.g.e., s. 89 vd.

³⁰ Federal devlet düzeninde demokratik çoğunluk prensibi küçük ulusal grubun himayesi adına sınırlıdır. Federal devlette birliğin çıkarları korunduğu gibi, ulusal grupların çıkarları da korunur. Ulusal grupların çıkarları federe organlarda karara bağlanır. Bir ulusal gruba ait hakların sınırlanması yahut ortadan kaldırılması federal devlette ancak anayasa değişikliği ile gerçekleştirilebilir.

Bugün insan topluluklarının varacağı son hedef olarak ulusal devletler görülmemektedir; bu nedenle federal devlet, ulusal yaşam ve müşterek yaklaşımı en iyi şekilde harmonize eden bir rejim olarak kabul edilmektedir.

³¹ M. Tamkoç, *The Turkish Cypriot State. The Embodiment of the Right of Selfdetermination*, Texas Tech University, 1988.

otoriteye karşı rahatlıkla kullanılabilir³². Bugün Kıbrıs'ta selfdetermination hakkı iki ayrı topluma, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum topluluğuna geçmiştir. Aynı ayrı kullanılan selfdetermination hakkına istinaden kuzeyde bütün unsurları ile bir bağımsız devlet, güneyde de ayrı bir devlet ortaya çıkmıştır.

Kıbrıs türklerinin selfdetermination hakkını reddederken, tüm Kıbrıs adına bu hakkı kullanma iddiası ile Güney Kıbrıs Rum yönetiminin AB'ne tam üyelik başvurusu yapması, AB'nin de başvuruyu gündemine alıp, Kıbrıs Rum Yönetimini hükümetler arası konferans için Torino'ya davet etmesi, Kıbrıs Rum topluluğunun şimdiye dek yol açtığı Uluslararası Hukuk ihlallerinin gözardı edilmesi, bu ihlallere meşruiyet kazandırılması anlamını taşır³³. 1960'da kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin anayasasının ihlali ve Garanti anlaşmasının ihlali ile sonunu hazırlayan Kıbrıs Rum tarafıdır. Kendilerinin sonunu hazırladıkları devletin mevcudiyetinin devamı iddiasını, anayasasının kendi çıkarları doğrultusunda tek taraflı revizyonu ve Garanti anlaşmasının bir kenara itilmesi gerçeği ile paralel değerlendirmek gerekir. 1960'da Kıbrıs'ta yaratılan sistem bir bütünlük içinde, ulusal ve uluslararası uzlaşa sağlanarak yürürlüğe konulmuştur. Sistemin tek taraflı olarak revize edilmesi kurulan dengelerin bozulması sonucunu doğurur³⁴.

Kuzey Kıbrıs Türk devleti, bir devleti oluşturan, insan topluluğu, ülke, egemenlik yetkileri ve tüm kuramsal yapısı ile uluslararası camiada yer almaktadır. Uluslararası Hukuk "tanımayı" bugün devleti oluşturan asli bir unsur olarak görmemektedir³⁵. Tanıma Uluslararası Hukuka göre uluslararası camiaya katılmanın saptanması anlamını taşır. Oysa bir devletin oluşumu tarihi ve siyasi bir olgudur. Uluslararası Hukuk işte sadece bu olgunun saptanması yetkisini "tanıma işlemi" ile uluslararası camianın mevcut devletlerine tanımaktadır. Bir devlet siyasi ve tarihi bir olgu olarak mevcut ise, onun tanınmaması onun devlet olma niteliğini ortadan kaldırmamaktadır. Bir çocuk doğmuştur. Onun tanınmaması onun Uluslararası Hukuk sujesi olma ehliyetini ortadan kaldıran sonuç doğurmaz; bu nedenle Kıbrıs Türk toplumunun iradesi dikkate alınmaksızın Kıbrıs'ta bir çözümün bulunması imkansızdır. Kıbrıs ikiye bölünmüştür. İki devletin egemenlik alanları ayrılmıştır. İki bölge, iki devlet ortaya çıkmıştır. Çözümün bu gerçek üzerine inşa edilmesi gerekmektedir.

Federasyon, ikiye bölünen Kıbrıs'ı bir çatı altında birleştiren bir formül olabilir. Kıbrıs Rum yönetimi ülkenin ve egemenliğin birliğini teminat altına alacak eski üniter devlet modeli üzerinde durmakla beraber, her iki devletin ayrı Uluslararası Hukuk sujeliğini teyit edecek konfederasyon modeline nazaran tek bir uluslararası hukuk sujeliğini kabul eden federasyon modelini de gündemde tutmaktadır. Kıbrıs Türkleri Rumlarla yeni bir ortaklık anlaşması yapıp yapmama kararını Kıbrıs Rumlarının gösterecekleri iyi niyet ve anlayış içinde verecektir. Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs Rumlarıyla

³²A. Füsün Arsa, *Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. maddesi ışığında incelenmesi*, Ankara 1993, s. 121.

³³E. Lauterpacht, *Turkish Republic of Northern Cyprus, The Status of the two Communities in Cyprus*, 1190.

³⁴1969 tarihli Viyana anlaşmaları Hukuk sözleşmesi, çok taraflı bir anlaşmanın tek taraflı olarak değiştirilmesini, aşkıya alınmasını yahut sona erdirilmesini reddetmektedir. Madde 54, madde 57.

³⁵Bkz.: Dahm/Delbrück/Wolfrum, *Völkerrecht*, Berlin 1988.

yapacağı ortaklığın hiçbir zaman "meşru Kıbrıs yönetimine" entegre olma anlamında yorumlanması mümkün değildir.

Kıbrıs Türk ve Rum toplumu ayrı ayrı selfdetermination hakkı olan, siyasi açıdan eşit ve egemen iki toplumdur. Federal bir Kıbrıs devletinin teminatı yine 1960 Garanti anlaşması olmak zorundadır. Kıbrıs Rum yönetimi ile bir federasyon anlaşması yapılacaksa Kıbrıs Türk toplumunun selfdetermination hakkını birkez daha kullanarak, federasyona iştirak edip etmeme konusunda iradesini ortaya koyması gerekmektedir.

Uluslararası camianın Kıbrıs Rum yönetimine "meşru Kıbrıs hükümeti" muamelesi yapmaya devam ettikçe Rum tarafının stratejisini değiştirmesini beklemek iyimserlik olur. Barışa yardımcı olma sorumluluğu olan uluslararası camiaya bu çerçevede düşen görev, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Devletinin 1963 ve devamında cereyan eden ulusal ve Uluslararası Hukuk ihlalleri nedeniyle ikiye bölündüğünü ve her iki tarafın kendi kesiminde, diğerine denk egemenlik yetkilerine sahip devlet olduğunu, selfdetermination hakkının her iki topluma ayrı ayrı geçtiğini kavrayıp, Kıbrıs Rum yönetimine ulusal ve uluslararası dengelerin yeniden kurulması koşuluyla adada bir çözüme ulaşılabileceğini anlatması gerekir³⁶. Kıbrıs'ın tümüne sahip olma iddiası ile Kıbrıs Türkünün selfdetermination hakkını reddetmek çözüm değil, çözümsüzlüğün devamına neden olur.

Kıbrıs sorunu Kıbrıs Rum yönetiminin tüm Kıbrıs üzerinde iddiasını sürdürdükçe, meşru hükümetin sadece kendisi olduğunu iddia ettikçe çözülemez. Çözüm ya bugünkü status quo'nun kabul edilmesi ile ya da iki tarafın ortak iradesi ile federal devlet çatısı altında birleşerek bulunabilir³⁷. Kıbrıs Rum yönetiminin kendi çıkarlarına göre 1960'da kurulan devletin varlığının devamını, ancak onun varlığına esas olan sistemi bir kenara iterek, iddia etmesi kabul edilemez. Sistem ya bütünüyle geçerlidir ya da geçersizdir. 1960'da kurulan sistem geçerli ise Kıbrıs Rum yönetiminin Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunun³⁸ Garanti anlaşmasının teminatı altında olan anayasanın 50. maddesini gözönünde tutarak değerlendirilmesi gerekir. Anayasanın 50. maddesi, Kıbrıs'ın sadece Türkiye ve Yunanistan'ın üye olduğu uluslararası kuruluşlara katılmasını mümkün görmektedir. Avrupa Birliğine Yunanistan tam üyedir, ancak Türkiye henüz tam üye değildir. Kıbrıs Rum yönetimi elbette başvurusunu adada yer alan bağımsız, ayrı bir devlet olarak yapmış olabilir. Ancak bu başvuru ve sonuçlar sadece Güney Kıbrıs devleti ile sınırlı olmak durumundadır.

Bu sonuç adadaki status quo'nun bir çözüm olarak benimsenmesi anlamını taşır. Böyle bir çözüm yeni çözümsüzlüklere yol açabilecek bir modele tercih edilmelidir. Kıbrıs Türk toplumu ve Kıbrıs Rum toplumu 1960 yılında kurulan üniter bir devlet yapısı içinde en etkin teminata, düzenlemelere rağmen uzlaşmadı. Bu uzlaşmazlığın bir federal devlet modeli içinde giderilebilmesi, Kıbrıs Rum toplumunun hakim ulus olma iddiasından vazgeçmesinin bir ütopya olması nedeniyle, ancak bir düşülebilir.

³⁶C. Heinze, "Der Zypernkoflikt, eine Bewachungsprobe westlicher Friedensordnung", *Europa Archiv*, 10 (1964), s. 713, 726; R. Denктаş, *Kıbrıs'ta Bitmeyen Kavga*. Kök, Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Servisi: 8, Ankara, 1991.

³⁷A. Fusun Beşler (Arsava), a.g.e., s. 98 vd.

³⁸*Neue Zürcher Zeitung*, Fernausgabe vom 7 Juli 1990; *Süddeutsche Zeitung* Nr. 236 vom 13/14 Oktober 1990, s. 10.